

شيعر و زانست. . بهختيار محهمه

كه لـژيكي بيركردنه وهى زانست خسته ناو شيعر (ئهدهب)، ئهوا شيعر له شيعربوون دهكهو؛ ههر بـيـهـشه شيعر وهك ئهفسانه و ئايين خاوهنى زمانـكـى ميتافيزيكييه. تـيـ سـهـيرـكه، بهـلاـغهـتى زمانى قورئان تا ئادهيهكى زـيـر شيعرييه. مهزموورهكانى تهوراتيش هه مان شتن. لـيـرهـوه بونيادی شيعر نزیکه له بونیادی ئهفسانه و ئايين. (1)

تـيـ دهـتـوانـى زانست بشعرـئـى، بهـئـام ناتوانى شيعر بزانستـئـى. بهـنـمـوـونه: دهـتـوانـى بـيـ بهـ پهـیژهى پهـلـكهـزـيـنهـى وشه دهـچـمه سهر مانگ، بهـئـام له زانستدا ئهـمه قسهـى قـيـهـ (بهـئـكو له زانستدا، به تهـكـنـلـلـژيا، حهـقيـقهـتى چوونه سهر مانگ ههيه). له خهياـئـى دينيـدا، چوونى محهمهـد بـيـ ئاسمان و ههـكـشـانى مهـسيـح بـيـ ئاسمان، ههر لهم چوارچـيـوه خهياـئـه شيعرييهـدان؛ بـيـه ئهـمانه لـژيـكى ئهـفسـانه و شيعرن، نهـك لـژيـكى بيركردنه وهى زانستانه.

ئـمـه له شيعردا (ئهدهب و ئاييندا) دهـتـوانـين نهـمر بين، بهـئـام له زانستدا ناتوانين. زانست مامهـه لهـگهـ ئـاستـيـهـ مادديهـكان دهـكا، بهـئـام شيعر (ئهفسانه و ئايين)، لهـپـا ئهـزموونى ماددىـي ژيان، مامهـه لهـگهـ خهياـئـ و وههم و فانتازيا و ئـاستـيـهـ حـيـهـكان دهـكا؛ لهم ئـگـايـهـشهـوه تهـفسـيرى واقيعى ژيان و وـئـايـ دياردهـكانى سروشت دهـكا.

شيعر، ئهـگـهـر فانتازياى ناماقووـئـى تـيـدا نهـبوو، ناـبـتـه شيعر. دهـشـيـ بـيـئـى: نهـئـى نهـمـريـي داستانه مهزنهـكانى وهـك ئهـليـاده و ئـيـسه لهم فانتازيا ناماقووـئـهـدايه، كا تـيـك خواوهـند و پاـئـهـوانهـكان كارى سهـير و سهـمهـره دهـكـن. ههـرچـى ئهـدهـبـى خهياـئـى زانستـيـه، پـيـشـبينـيـي داھـئـانى زانستى دهـكا، جوـدايه لهـو فانتازيا سوريالىـي و ناماقووـئـى، كه له زمانى گوتارى شيعردا ههيه. ئهـو پـيـمان دهـئـى، كه له داها توودا دهـشـي ئهـو دروستكراوه تهـكـنـلـلـژيـه ديارىـكـراوه بـتـه دى. واته خهياـئـى زانستى دهـشـي بـتـه واقيعى زانستى؛ لـيـ له خهياـئـى شيعريـدا مانگ دهـبـتـه هاوـئـ و هاودهـمى مرـئـى، وهـك كه (بـيـكهـس) دهـئـى:

((ئەى مانگ من و تـيـ ههردوو هاودهردين

ههردوو گرفتار يهـك ئاهى سهردين)).

ئـمـه زمانى خوازهـى ناماقووـئـى شيعره، كه بهـهـاى جوانى له شيعردا دهـخـوـئـقـئـى. بهـشـيـكى گـرـنگـى بهـهـاى جوانى شيعر لهم زمانى خوازهيهـدايه. شيعر وـئـهـى خوازهـيى تـيـدا نهـبوو، بهـشـيـكى زـيـ بهـهـاى جوانىـهـكهـى له دهست دهـدا. ههـموو گهـورهـيى (نالى)ش له وـئـهـ دانسقهـ

جوانه کانی شیعره کانی دایه، به نمونه کاتک ده:

((له بت میم و قهدت ئلف و زولفت چیم

ده زانی بهو سـیانه طالبی چیم))؛

یانیش که ده:

((پـچهی پهرچمی و پرچی سیا

هر دهـی مانگه شهوه کوـمی تیا)).

وهـک دهـبینن له هـردوو وـنه که دا فانتازیای خـیـای شیعری ده گاته

ئهـوپهـی دا هـنان و لووتکهـی جوانیی خـیـی. استیه که یه کـک له

شاعیره کلاسیکیه کانمان، له دا هـنانی وـنهـی شیعری ناوازه دا،

ناگه نه نالی. هر له بهر ئه وه شه، که له لیستی ناوی شاعیره

کلاسیکیه کانمان، نالی یه که مین ناوه. هر له بهر ئه م سهرکـشییه و

ئهـم خـیـایه ناماقوو هـ فانتازییه شه، که پلاتـ شاعیران له کـماره که

خـیـی دهر دهکا و پـیان دهـ: ((درـزن))؛ (2) چونکه ئه و پـی وایه، که

ئهوان لاسایی ووا هـتی شته کان ده که نه وه، نهـک جهوهـریان، بـیه ئه و

دهـ: ((حه قمانه بـین، که هـموو ئه و شاعیرانه، هر له سهرده می

هـمیرـسه وه بگره تاوه کو ئه مـ، تهـنها لاساییکه ره وهـن، هـیج شتـکی

دیکه نین: ئهوان لاسایی وـنهـی چاکه و هاوشـوه کانی ده که نه وه، بهـام

قهـت به خودی استیی ناگهـن))، (3) له بهر ئه وه ش ((پـویسته

هونهـرمه ندی استه قینه ... بایهـخ به استیه کان بدا، نهـک به

لاساییکهـرنه وه یان...))؛ (4) بهـام با ئه وه ش بـین، که پلاتـ شاعیری

تراژیدی له کـماره که ی دهر دهکا، نهـک هـموو شاعیرـک. ئه و لهـم

باره یه وه دهـ: ((ئهـمه بـ شاعیری تراژیدیـش استه، مادامه کـ

لاساییکه ره وه یه...))، (5) ئه و بـیه دژی شیعریشه، چونکه ((سـزی

هـهـچوون به هـز دهکا له بری ئه وه ی بـ هـزی بکا، وای لـ دهکا، که

زا بـ، که چی پـویسته ئه م سـزه تـکبشکـندر، ئه گهر خـه کی بیانه وـ

به خته وه رتر و چاکه خوازتر بن))، (6) سهرهـای ئه وه ش ئه و دان به

سیحری شیعر دادهـن و دهـ: ((هـستم به سیحری شیعر کرد، نهـخاسمه

ئه وه ی هـمیرـس دایناوه))؛ (7) بهـام بهـو مهرجهـش شیعر له

کـماره که ی په سهـند دهکا، ((که به چاکه ی خواوهـندان و خـه کی باشدا

هـهـبـ...))، (8) سهرباری ئه وه ش بهـم شـویه وه سفی هـمیرـس دهکا و

پـی دهـ: ((یه که می شاعیرانی تراژیدی و مهـزنتـریان))، (9)

دوچار نابـ ئه وه ش له بیر بکهـین، که ئه و هونهـرمه ندی نیگارکـشیش له

کـماره که ی دهر دهکا، چونکه ئه ویش وهـک شاعیران لاساییکه ره وه یه، نهـک

دا هـنـهـر: لاسایی کاری ئه فراندن و دا هـنانی خواوهـنده کان دهکا ته وه.

واته کاری ئهوان ((کـپیکردن و گواستهـنه وه و لاساییکهـرنه وه و

پـچوواندن و خوازه یه، که قهـت ناشـ هاوتا و هاوشانی نمونه و

تهـرزه ئهـسـیه که بـ...))، (10) لـره وه کاری ئهوان تهـنها دهرکهـوته

هیچ شتځی تر نییه. واته ((تهنھا وههم و فریو دان و خهیا و
چنینی درځنانه و وځنهی فریودهر و کځماسی و پهککهوتهیی و
که موکووځیی...)) له هیچ شتځی دیکه نییه (11)؛ بځیه لهم سځنگهیه وه
پلاتځ شاعیران و هونه رمه ندانی نیگارکځش له کځماره کهی دهر دهکا.

په راویزه کان:

1- هه مووشمان شاعیره سځفیه گه وره کانی وهک مه ولانا و شه مسه دین
ته برځزی ده ناسین.

2- أفلاطون، الجمهورية، ترجمة: عيسى الحسن (الطبعة الاولى، 2009)،
ص 132

3- هه مان ژځدهر ل 449

4- هه مان ژځدهر ل 447

5- هه مان ژځدهر ل 445

6- هه مان ژځدهر ل 459

7- هه مان ژځدهر ل 460

8- هه مان ژځدهر ل 459

9- هه مان ژځدهر ل 459

10، 11- مارتن هايدغر، مدخل الى الميتافيزيقيا، نقله الى
العربية: د. عماد نبيل، دار الفارابي (الطبعة الاولى: كانون
الثاني 2015)، ص 175

به اختيار محمدهد